

ורחץ. המזון הוא המשיב לאדם את אבידת חלקי חומר, והם בונים מחדש את גיוו הנהרם, ע"י כח החיים עצמם, וע"י עבודת החיים ומכשיריהם. אמנם המשקה לא יועיל ביחוד להמציא לאדם חלקים חדשים, תמורת החסר לו, אבל הוא האמצעי המיוחד להעברת החלקים אל מקומותיהם. א"כ המזון יתיצב לפנינו בתור מטרה עצמה, והמשקה בתור אמצעי לו. והנה האדם צריך לעולם לקדש ולטהר את מטרתו, ואת אמצעיו, שעל ידם יקנה אותה, שגם המה יהיו קדושים וטהורים, "כי אני ד' אהב משפט שגא גזל בעולה" (ז), "ובוצע ברך נאץ ד" ח). והנה יש שהמטרה עצמה עלולה להשגות את האדם מדרך הישר והטוב, בעיקר בעת תתיצב לפניו בערך ההכרחי, עד אשר אם גם יראה אותה בניווילה, ולא תסכים עם הכח הפנימי, רוח ד' אשר עליו ודעת ויראת ד' אשר בקרבנו, מ"מ יסכים לאחז בה, יען כי ההכרח יאכף עליו אכפו, הכרח של תאוה עצומה או קנאה קשה כשאל וכיוצא בהם. אבל כאשר אין שם סיבות [מכריחות] את האדם בכללו או את האומה, או גם את היחיד, אז לחזות נכחה, ולהתאמץ להתקרב לעולם אל מטרה יותר מתאמת אל האמת והצדק, עד אשר ילך. טוב ואמתו. אמנם האמצעים במה לבוא אל המטרה כח אחר חיצוני, רק מכח עצם כחה הנשגב. טוב העצור בה יוכל האדם לפול מערכו הנכבד, אשר אם החל להתיצב על דרך לא טוב, יתעוררו את המטרה, רק יבחר ברע מצד עצמו, יתיצב על דרך לא טוב אח"כ רע לא ימאס, ע"כ לפי אותה המדהעד שיתעורר בנו כל החפץ היותר שלם ומלא לאהבת החיים מצד חמדתם הבהירה והטהורה מצד שאיפותיהם העדינות הקדושות שכולם אומר כבוד. ממילא התוצאה הנמשכת מחיים כאלה בערכם המעשי הוא לאהב באמת את כל ענוגי החיים הטובים הטהורים, המעונגים והמלאים צדק ומישרים, שאינם יוצאים מכל גבול היותר נאה ויותר מפואר, כ"א הם חיים ומחיים, שמחים ומשמחים, מקבלים טוב ונותנים טוב. חיים כאלה עינוגם הוא עבודת הקודש. זהו ערך ענג שבת, "אז תתענג על ד". בחיים כאלה אין המילוי של הרעבון בא מצד ההכרח לחוד, כ"א גם העונג ובייותר העונג הנמוג בכל תנועה נאותה בכל רגש חי ובריאי, בין מוטבע בין מורגש בין מושכל, הכל הוא קודש קדשים וחדות ד' מעוזו. לציין חיים כאלה, שהחירות של קדושת זמן חירותנו מתוה לנו את דרכם דרך הקודש, תשמש יפה אכילת הטיבול של הירקא לפני הסעודה. במצב צמצום החיים הלא "בר בי רב דלא נפישא ליה רפתא לא ליכול ירקא, משום דגריר", וכן "בעניותי לא אכלי ירקא משום דגריר", הנה הירקא מוסיף גירוי ומגדל את הרעבון, ועמו את רגש הענג המוחשי שבאכילה, שאין הדבר ראוי בחיים של מצב הפרישות והטהרה. אמנם זהו רק באמצע הדרך, אבל מגמתנו הלא היא לראש פסגת ההשלמה, להוד השלום האלהי המגביהי לשבת ומשפילי לראות, לאותו המצב האיתן ששום כח טוב גם הקטן שבקטנים לא יצר את משנהו, ומכלי-שכן את הקודם לו בערך ובמעלה, כ"א י[עמוד על ימינו] לסעדו ולחזקו, "פרוזה תשב ירושלים" "נחלה בלא מצרים" כדמסיים קרא "והתענג על ד' ויתן לך משאלות לבך", כי עצם המשאל ירוחב, וגם בזאת, ודוקא במעלה נעלה כזאת, אין צר המקום ואין התנגשות לכל מפעל שהוא מצד [עצמו]. ע"כ רק אז בלי-שמורים, "המשומר ובא מן המזיקין", הבאים מכל כח [של הפרעת] המשקלות בנטייתם, המתפרנסים רק מן המותר של העדר שווי הערך של בני אדם, להשפיל הגבה והשפלה להגביה, שגורמים בזה להסרת המצנפת והרמת העטרה, רק בהתקדש חג קדוש זה הננו מוכשרים לציין חירותנו, בתפיסת חיפוש אכילה של מאי דגריר, שמרבה את העונג הבלתי-מתואר כלל במטבע של הכרח, כ"א במטבע של מטרה בלתי-משועבדת, שאיך שיהיה ערכה היא מוצאת את מקומה ומצטרפת אל הכלל הגדול לשכללו ולהעלותו בכל חזוה וצהלה. ובזה דוקא בזה יתקשרו המטרה והאמצעים באגד אחד, האוכל והמשקה בטיבול, שבנשיאת ידים קודש לד' יהיו לרצון ויפארו את השלחן אשר לפני ד'. אמנם המדה העליונה שתביא לידי זה הכשרון הגדול, העתיד לצאת לפעלו בכל הודו ותקפו בעם-ד', לא היה אפשר כלל שתהיה נקנית כ"א ע"י הזיכוך שקדם, ע"י כור הברזל של העבודות ומרירות החיים, "בחומר ובלבנים ובכל עבודה בשדה", בעבודת פרך. ההשפלה דכאה אמנם את הרוח, עד כדי הטמיעה היותר שפלה, רק בחלק היותר תחתון שבחיים, רק בהרגשת הנאת הקיבה הרעבה, "את הדגה, הקישואים, ואת האבטיחים, את החציר ואת הבצלים ואת השומים". אבל כ"ז היה עצה מרחוק להטביע את החותם, שאין לנו כל דבר פחות שבחיים שלא יוכל להתעלות, ושלא יהיה נחמד בעילוי בהשתמשו במקומו ובזמנו. אותו כור הזהב הסיר את הסיגים, והכין הכנה אדירה, שיהיה הזיקוק טוב לזכות לארץ חמדה "אשר לא תחסר כל בה, ללמדך שאין א"י חסרה כלום", "לתת להם ארצות גויים ועמל לאומים יירשו, בעבור ישמרו חקיו ותורותיו ינצרו". וכ"כ הרבה הרושם המתרחב להתגדל ביחש הארץ הטובה והרחבה, עד אשר בעת הקנין והכיבוש, ירוחב המושג בכל טוב עד התחתית של הטוב היותר קלוש ויותר מעונן ומעורפל, "כתלי דחזירי". ע"כ נאותה היא דרשת דורשי רשומות: "כרפס – פרך ס", כי הדברים מתייחסים ונערכים. **יחץ.** אחרי התרוממות הנפש למעלת הקדושה, לאותה המעלה שמקדשת ג"כ את עצם ההנאה והענג, המכרת את האכילה לא לשם הכרח שאין להמלט ממנו לבד, כ"א עוד לדבר טוב המוסיף גם בעינוגו טוב וכבוד, "מענגיה לעולם כבוד ינחלו". מפני שגם הענג הוא מחיה המון כחות ורגשות, שאינם מתעוררים

לתחיה בדרך ההכרח, נמצא כמו שההכרח מקיים ומחיה את הנפש בכלל כן הענג מחיה את הרגשות והכחות המתרחבים. אלא שבמעמד השפלות וקטנות הערך, בהיות הגרעון שבנטייתו הבהמית של האדם בלתי מניח לאותו כח של ההרחבה של הכחות הגופניים וכל נטיותיה להתעלות, להיות כפי עצם כח החיים שבהם יותר עולים להתעטר בתעודות החיים ושומרים בחדות ד' את גאון תעודתם, ע"כ המוסר הטוב והצדק מורה את הערך של ההכרח והצמצום. אבל בעלייתו של אדם בקדושה מושרשת יפה יפה, הבאה מהאור הגדול הזורח אל בתי נפשו בהכרה גדולה עמוקה ואדירה בתוכן החיים ומגמתו, אז כל רגש בריא גופני שמתעורר לחיים ומתפשט בכחו, הוא הוספה ליסוד האורה, השתכללות לבנין האשר הטוב היושר והצדק, שעלינו להיות עמו שמחים ומתקדשים על ידו. ע"כ צריך להרשים את היסוד הכפול שבכח האכילה הרצויה: האכילה לתיאבון, אכילת ההכרח הבאה מנפש רעבה, ואכילה על השבע, אכילה לשם עונג, לשם הרחבת החיים העולה ומתקדשת בהרמת קרן החירות האמיתית, בדעת וברגש ובמעשה. ההתחלקות היא אמנם מוכרחת, לבל ישכח האדם בהיותו מתעלה ומתקדש, שאמנם יש ויש גם בו בעצמו מצבים כאלה, שמצדם לא יוכל בכל עת לעלות אל הקודש למעלה הרוממה של אכילת השבע. אף גם זאת ידע, שאף אם מושבו כבר איתן הוא והוא חסון במעלתו בשאיפה של ההרחבה מצד הקודש, שכבר עלה אליה ג"כ בטהרת חולין שלו, מ"מ אל ישכח כי יש אכילה של חול בעולם הבאה מצד ההכרח, ויש לשים אל לבו הצרכים החומריים והרוחניים של רוב ההמון, שהוא עומד עדנה באמצע דרכו, ועוד לא בא למדה זו של אכילת השבע, שכל ההכשרים של אכילת ההכרח צריכים לתפס מקום אצל איש המעלה, הקדוש אשר בו יבחר ד' לעולם, ולא תטשטש אכילת השבע את אכילת ההכרח בין בגשמיותה בין ברוחניותה. וביותר תשלים ההסתכלות, בהחצות המצה לשתי אכילותיה, שגם אכילת החול ההכרחית איננה מופרדת ועומדת לעצמה מבלעדי אכילת הקודש שהיא תעודתה שאליה תבא, וכמו כן שאי אפשר כלל שתבא אכילת הקודש בכל רוממות ערכה, בחיי הפרט וכן בחיי הכלל, בכלל האומה, ובכלל האנושיות לקץ הימין, אם לא בהקדמת כל הסדר הטוב והנאה להכשרת האכילה ההכרחית. ע"כ העיון בה הוא הדרך המשלמת את הדרת הקדושה, ומראש צורים נחזה אבינו הראשון, שבקראו בשם ד', ובעלייתו עד רום ערך האהבה והקדושה העליונה, נטע אשל, להאכיל ולהשקות כל נקשה ורעב. כללו של דבר: משני מיני האכילות בהתאמתם תצא ההשלמה, הבאה מההערה של שתי המחציות, הערת יחץ.

מגיד. אחר הפעולה המרשמת את תוכן ההתחלקות של שני ערכי האכילות, שהם באמת מכוונים לעומת שני ערכי החיים, חיי ההכנה, שבהם האכילה היא הכרחית מצד התכונה של הצדק והטוב, אבל לא תבא אל ערך צורך העונג והכרתו בתור מצוי הגון ומתאים להמוסר הטוב, דרך ד', והחיים התכליתיים, שהם עולים במעלת הקדושה עד שהחיים וכל ההרחבה שיש בהם ושאפשר להיות בהם כולו הוא קודש קדשים, צריך להכיר איך שיעבוד מצרים ויציאת מצרים הם הנושאים של שני מיני החיים, חיי ההכנה וחיי התכלית. אמנם צריך להכיר כי כל המגרעות הנמצאים בחיי ההכנה המה באים כדי להקנות אותנו קנינים כאלה, שישלימו אותנו בהגיע זמן חיי התכלית. ואלמלא הכחות שהם נראים לנו שפלים ויוצאים מתעודת הטוב והאוויר, שהקנינו אותם לנו בזמן ההכנה, דוקא ע"י מה שאז היינו ראוים לדברים קטנים, לא היה אפשר שנבא למעלה רוממה באמת בהגיע זמן התכלית, שצריך שיהיו אז החיים מלאים מכל טוב, מכל ידיעה וכל רשימה הראויה למלא את החיים אורה בהצטרפותה אל הכלל הגדול, ההולך ואור, ומכניס את הכל לתכליתו הרם והנשא. ע"כ פה הוא מגיד, "מתחיל בגנות ומסיים בשבח", להורות שהגנות היא צורך השבח. מתחיל בגנות של "עבדים היינו". אמנם העבדות ודאי גרמה כמה דברים רעים, כמה תכונות נשחתות, ואצ"ל רעות וצרות בהוה שלה לאותם הסובלים אותה אז, אבל גם תכונת ההכנעה, וההשתעבדות למי שראוי להשתעבד, להיות עבד ד' באמת, להיות יכולים לבטל הרצון העצמי והנטייה העצמית בשביל קבלת עול מלכות שמים, שישראל מצטיינים בה, ושהביאו בזה ועתידים להביא טובה רבה להם ולעולם, גם זה ההכשר נקנה ע"י קנין העבדות והרגל השיעבוד, שאחרי שסיגו יצורפו, וכח השפלות המוריד את ערך האדם יוסר, ע"י התרוממות הנפש של גאון שם ד' ותפארת הוד החיים המלאים כל טוב, שיברך ד' בהם את עמו באחרית הימים, כמה מעטר ומשלים את כלל התכונה הכללית שבאומה יהיה אז אותו רושם העבדות, אותו התמצית המצטרף לשובה שישאר אחר הזיקוק. ורק הוא ישלים את החירות הגמורה, בהיות האדם כ"כ בן חורין עד שיוכל בחירותו המוחלטת ג"כ לשעבד עצמו במקום הראוי, ולהיות עבד במקום שהעבדות היא החירות האמיתית. "אל תירא עבדי יעקב". כתכונת העבדות המגיעה להשלמת החירות כך היא תכונת האכילה ההכרחית הבאה מהכרח החיים, המשלמת אח"כ בחוץ קישורה הטבעי את הוד החיים העדינים, שבהם החיים כבר תכליתיים, שבכח החוץ ועומק ההרגשה ההכרח הוא יותר מצויין מהחפץ, והחפץ שהוא רם ונאצל שיש בו אותם המעלות של ההכרח, רק הוא חפץ שלם ונשגב, ושע"כ צריך הוא להיות עובר מעבר ההכרח. כשם שהגנות של העבדות גרמה לשבח מצדה, כן הגנות של "מתחילה עובדי ע"ז היו אבותינו" הוא ג"כ גורם לשבח, שמפני יתרונו הגדול של

ישראל, ונטייתם לרוחניות ולשכליות, מפני תעודת קדושתם, בתור עם קדוש, העומדים להודיע שם ד' האל הקדוש בעולמו, הלא יכול היה להיות משתמט מידם לגמרי כח הדמיון, באותו הצד שהוא צריך לשכלולו של עולם ותיקונו, להכשרת ההנאות והעידונים היפים שהם באים מיסוד ההכשר הדמיוני, והנטייה בכלל לחזק גופי, שכח השכל והתגברות הרוחניות מכניעתו. ע"כ כדי לתן שורש בגזע לכל יבולע לצד הדמיוני והחומרי לגמרי, הכין אדון כל המעשים ב"ה רטיה קודם, שמתחילה עובדי ע"ז היו אבותינו והתגברה בהם למדי התכונה החומרית והכשרון הדמיוני במדה נפרזה, מאחר שלא היה השכל הטהור שיסודו הוא דעת אלהים מעכבתו. ומזה יצא השבח, שעכשיו קרבנו המקום לעבודתו ויכולים אנחנו להעשיר את תכונתה של העבודה האלהית, את הוד החסד והצדק האלהי הטהור, בכל אותם הכשרונות שנמצאים בנו מיסוד הגזע המקורי שע"ז היו אבותינו, שנותן אימוץ לכח הגופי וכשרון הדמיון שימצא אחרי זיקוקו את מקומו המוגבל לו. זהו התכלית של הסברת המגיד, לסמן האיחוד של שני מיני האכילות, שהם מכוונים לעומת שני מיני החיים לכל צדדיהם.

מוציא. בכל הברכות של המאכלים, אומרים "בורא", ובלחם- "מוציא", שאמנם בכלל הארץ צפונים בה הרבה חמרים שבהם תכונות שונות, והם עולים מתחברים ומתפרדים, ע"י כח התנועה התמידית, עד שמתהווים למאכלים, החלקים הראויים לכך. והנה כל מאכל שאינו יסוד המקיים את המין האנושי, לא נכיר בו, כשהוא בא לידי מצבו, תחת שהיה בתחילה מפוזר בכלל המציאות, שזאת היא תעודה מיוחדת, שהרי לבטלה לא ה' כל חלק וחלק בכל מקום שהוא, וגם עכשיו אין אנחנו מכירים בו כח מרכזי מיוחד, כיון שמציאות החיים ה' מתמיד כמורכב אם לא בא חלק זה לעזרתם. אמנם הלחם שעליו יחיה האדם, וחלקיו הם הם המכשירים ג"כ את השלמת ההכרה של האדם, "אין התינוק יודע לקרות אבא ואמא עד שיטעום טעם דגן", יש בו הפרש גדול בין התעודה של החלקים במצבם הקודם, לפי ערכנו, ובין מצבם עכשיו. והנה הכח שלהם להביאם לתעודתם, להיות מכשירי החיים, הרי כבר היה מובלע בהם ג"כ בהיותם מעורבים עם יתר חלקי החומרים. ובהיותם ג"כ עומדים בצביון אחר לגמרי, אמנם כ"ז שלא הוצאו בפ"ע, אותם החומרים הראויים להזנה לא היו יכולים לבא לתעודתם, רק כשהוצאו, ונבדלו, אז התעלו לשימוש החיים. והנה אנו מבחינים בהוצאה, שני יחושים: היחש האחד, הצד של ההתחברות עם הצביון הקדום, שע"כ יש לו איזה יחש עם ההוה, והיחש השני הוא ההתייחסות של ההוה שבה נעתק מן הקדום, ואנו מגבירים את החידוש של ההוה, מפני שההוצאה שיצא מן כלל המציאות להסגנון המיוחד עשה אותו ללחם המכשיר את כח החיים, ואנו באים להכיר בזה את ערכם של ישראל, אל הכללות של מין האנושי, שיש בזה כח ההכנה של העירוב הכללי בתחילה, ואח"כ התגברות הצביון הפרטי, שמקור הכללות יש בו, מצד היחש אל כלל המין האנושי, ומ"מ כח העצמיות מתגברת, והקדושה המתיוחדת מוציאה אל הפועל הצורה האלהית של ישראל, דוקא ע"י הוצאתם מהארץ הכללית. "וידעתם כי אני ד' אלהיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים".

מצה. לחם עני, ויציאת חפזון, אלה המה המסמנים את צורת המצה. אמנם יציאת החפזון ביסודה היתה עצת ד', להרים מעלתם של ישראל שלא ע"פ דרך ההתפתחות הסידורית, שכל אומה מתפתחת בסדריה הטבעיים ותבא למעלתה החמרית והרוחנית לאטה, כ"א שהכחות הגדולים, הנרדמים בנפש האומה כל זמן היותם במצרים, כבושים בעני ושפלות חמרית ומוסרית, יצאו בפתע פתאום מן הכח אל הפועל, עד שנהפכו מעבדים שפלים לעם תרבותי בתרבות אלהית רבת ורמת ערך, לעם קדוש הראוי לההדרכה היותר עליונה, לאור היותר גדול, של תורת אמת. והנה כאן נולד גוי פעם אחת, ויד ד' עשתה זאת להעמיד את ישראל לגוי לפני ע"י ידו החזקה. ע"כ היה העיקר בבנין שלא תהיה מעורבת בצורתם הלאומית שום צורה קולטורית, שכל הקנינים הרוחניים ביחש לאומי שראו במצרים לא נגעו אליהם מאומה, ואותו המעט שנדבק בידם מע"ז של מצרים משכו ידיהם ממנו, קודם שחישת הפסח, עד שהיו משוללים מכל צורה לאומית, והיתה אפשרות שתחול עליהם הטבעת הצורה האלהית, בתור מיסדת הבנין של האומה בכללה. ד' בדד ינחנו ואין עמו אל נכר. והנה לולא היו ישראל עם כזה, שיוכל להתפתח רק ע"פ הנטיעה האלהית, וששום צורה אחרת אינה יכולה להתרכב בו, אז לא היה צריך כלל לאותו החפזון, והיו מתפתחים מעט מעט, ממעלה למעלה, מתוך התרבות המצרית לתרבות יותר טובה עד שהיו באים להכשר קבלת התורה. אבל מתוך ששום תרבות אחרת היא מעכבת את קדושת התורה והצורה האלהית המיוחדת לישראל לחול עליהם, ע"כ לעולם לא היו כלל ראויים לפיתוח של הדרגה, והיה משום כך החפזון מוכרח. ע"כ היה דוגמא שלהם למצה המשוללת מכל צורה של איזה טעם, וראויים הטעמים לחול עליו כשהוא במילואו וטובו. ע"כ זאת ההוצאה מכלל העמים, שב"מוציא", העצמיות המתגברת היא גרמה למצה, מניעת ההדרגה, ושליטת תערובות כחות זרים. ד' מלכנו ד' מחוקקנו והוא יושיענו.

מרור. המצה היא זכר לחירות, שיסודה היא ההכרה שכל דרך ד' כתורה היא תולדה נאמנה מכוונת לפי אמת טבעיתנו הכללית, מצד כללות כנסת ישראל, ע"כ החירות האמיתית הוא להתפתח ע"פ הטבע הפנימי בלא עירוב יסודות זרים המעיקים. זהו אמנם מצד עצם טבע הנפש, אבל ישנם ג"כ סיגים שנדבקו בנו, והם אינם נותנים לטבע הטהור הישראלי לצאת אל הפועל. ע"כ מצדם הננו צריכים לקבל ג"כ את העבדות הנעימה, עבודת עבד לד' אלהי ישראל, יוצרי מבטן לעבד לו, שזה הכשרון קנינו ג"כ בעבדות של מצרים, שאמנם אחרי שיסורו מאתנו כל הצדדים הרעים של העבדות ישאר לנו הצד היפה שבו, שעל ידו יוכל האדם באהבה לסבול ג"כ מה שהוא נגד רצונו ונטייתו, שהוא יסוד המרור, לקבל באהבה את מרירת החיים, כשיודע שיש לפניו מטרה עליונה ונעלה מוסרית. ע"כ יבא המרור אחר המצה.

זכר למקדש כהלל. מדתו של הלל, האוהב והרודף שלום, האוהב את הבריות ומקרבת לתורה למשמרת הקודש של עמ"ד' הגוי כולו, תשוב אלינו. שלום נדבר אל כל פזורינו ומפלגותינו, ואור הגאולה הבא יחד עם זכרון הפסח והמצה, סימני החירות, ימתיק לנו את רשמי המרירות של הגלות ומכאוביה הרוחניים והחמריים. שהמרור מסמנם, ונזכה לגאולה שלמה, אשר תפרוש עלינו סוכת שלום ואור אמת במהרה בימינו.

כורך. שני הכחות הללו, כח העבדות וכח החירות, צריכים אנחנו להבינם לא בתור שני כחות נפרדים, שאינם פועלים זע"ז, וכ"א מתיחד במקצוע אחד בחיים, כ"א הם שניהם מחוברים יחדו, ומשלימים זה את זה. כח החירות שבמצה המראה את הסגולה הפנימית של ישראל, לאהבת השם יתברך, ואהבת תורתו ומצותיו באהבה של נטיה טבעית, הוא בעצמו יתן עוז ועצמה לנו להתגבר על הנטיות הפרטיות שעוד לא נגמרו לפי רוממות המטרה הכללית, ושעל כן הן נראות ונרגשות כמתנגדות לדרך ד' הטובה והנעימה, ומתוך כח ההתגברות תופיע ביתר עז סגולת החירות. ואם כל כח יהיה שלם דוקא כשמושל במקצוע שלו בלא עיכוב ודחיה מכח הפכי לו, ובמקום ששם ראוי להיות כח החירות רודה, אין נכון שתכונת העבדות תהיה מעכבת על הרחבתו, וכמורכב במקום ששם ראוי לכח העבדות הטוב להיות משמש אין ראוי שתשוקת החירות תשיג גבולו, ע"כ ראוי לכח מצה וכח מרור להיות מוטבע כ"א בפ"ע. אמנם זהו רק בענין השימוש הפרטי, אבל המטרה התכליתית תבא רק עם הידיעה וההכרה ששני אלה הכחות אינם סותרים זא"ז כ"א מחוברים יחד, להמציא לעולם את החירות המעולה, שכבודה ועז חמדתה איננו נגלה כ"א בהיות עליו אותה העטרה של העבדות הרוממה, עבדותו של מלך הכבוד, שהיא החירות הגמורה. ע"כ הצורה השלמה של החירות באה בהיותה נכרכת עם העבדות, שאז ימצא האדם בנפשו השלטון הגמור הראוי לבן חורין באמת, המושל ג"כ על הגדול שבכחות שהוא כח החירות עצמו.

שולחן עורך. כשהחיים מתעטרים בשני כחותיהם, כח העבדות וכח החירות, אז נעשה הכשר החיים לא רק נטיה טבעית, כ"א דבר שראוי למדת השכל המוחלטת ג"כ לאהבו, ויחד עם ההנאה של הטעם ראוי להתלוות ג"כ הנאת היופי של נעימת הסדר, הבא ממערכה נאה בסדר השולחן, להורות שהשולחן הוא ענין ההולך הלך ועלה במערכת החיים, מהנאת החוש של הטעם אל עילוי חוש היופי, וכן ממנו אל חוש המוסרי והשכלי, וכן הלאה במעלותיו. וזה הסדר שאינו נפסק, לא יבא כ"א ע"י החוברת הנאמנה של כח העבדות והחירות וההשלמה של כל אחד בפני עצמו.

צפון. כאשר בהרכבה הנכונה השכל והרגש הפנימי בונים אושר האדם, צריך תמיד לדעת, שאע"פ שהשכל הוא לכאורה עומד במעלה עליונה מהרגש, אך זהו רק כ"ז שאין הרגש מתעלה למרום עזו, ע"פ כח השכל עצמו, אבל כשהשכל הגביה את מעלת הנפש למדרגה הגונה, אז הרגש מתעלה כ"כ עד הדברים היותר נשגבים, אין כח בשום שכל המתעצם בדברים וצירופי מאמרים להכירם, הם יהיו נרגשים בעומק מצפון הנפש, וההרגשה הרוממה והנעימה לא תכנס בדברים גלויים, ודוקא עם עומק ההרגשה הצפונה יכול האדם לבא לאותה המדה של קדושת החיים, לשם עצם קדושתם, מבלי לצרף עמה תעודות אחרות. כי החיים הקדושים, ההולכים באור ד', היא המטרה היותר נשגבה, והיא הולכת ומוספת כפי תגבורת קדושתה. האפיקומן הנאכל על השובע בתור מטרה לעצמו, לא דבר של הכרה להמשכת חיים של פעולה מעשית, מצד זה הוא מותאם לעומק הרגש היותר צפון בעומק הנפש, הנעלה מכל פה ולשון להביעו.

ברך. אמנם עם כל התעלות עומק הרגש צריך האדם לדעת שדוקא מכל צדדי החיים יחד, ממדה היותר נמוכה, כשהיא רק נכונה וכשרה, עד המדה היותר רוממה, מקיבוץ כולם, יסודרו החיים הטובים הכלליים והפרטיים. ע"כ אף שאין עומק הרגש של הקדושה הפנימית נכנס בגבול הדיבור, מ"מ נכנס הוא בכלל יתר סעיפי החיים, שע"י שכל הפרטים הם מגיעים להמטרה הנשגבה, המטרה בעצמה היא שבה לתן כח ועז להפרטים להרבות פעלים, ולהרחיב גבול החיים, שזאת היא "ברכת ד' שהיא תעשיר. ולא יוסיף עצב עמה". ע"כ מתאמת היא ברכת המזון, המקושרת עם השביעה, דוקא, לבא במערכה של ליל שמורים, המשומרת מן המזיקים, האורבים תמיד על הסתעפות הדרכים כשהם מתרחבים להביא לידי תכלית נשגב, לעצר את ההולך באמצע דרכו, ולשכח את יסוד שאיפתו, שההצלה היותר בטוחה היא הברכה הבאה דוקא

בעקב השביעה, שאז מילוי החיים בכל עזם יהיו מסומנים להביא את הפרט, ועמו את הכלל, להשכיל למטרת חייהם ופנימיות שאיפתם, "רגלי עמדה במישור במקהלים אברך ד".

הלל. כשסדרי החיים הולכים בדרך ישרה, ומהלכם התמידי שומר את דרכו הסלולה, להשכיל ולהיטיב, אז הדרך כבושה ג"כ לזמנים נאורים מאד, להתרומם בהם. מעל לחוג החיים הקבוע, להלל לשם ד' בעז כח רוממות נפש בלתי-מצויה. אמנם רוממות נפש בלתי-מצויה איננה ראויה להיות עם האדם בכל עת, כי שיווי המשקל של הכחות כולם החומריים והרוחניים היא ברכת השלום היותר יקרה לאדם. ע"כ הקורא הלל בכל יום ה"ז מחרף ומגדף, לא נאה לציין שיסוד הכרת דעת ד' היא בטבעה מוציאה תמיד את האדם ממנוחת טבעו, אפילו על מנת להעלותו למעלה מחוג החיים הקבועים. כי התדירות במצב בלתי-נורמלי, אפילו יהיה היפה שבמצבים, חוזר לטורח ולמין חלי, הפועל הפעולה ההפכית מן מה שנוצר עליו יסוד כח התרוממות הנפש. אבל בהיותו בא מפרק לפרק, אחרי הסידור הנאה והאמיץ של החיים הקבועים בקדושתם ובעצם טבעם הטהור, אז אין לשער כמה הוא יפה ונעים, וכמה הוא מאיר את דרך החיים, גם אמרי עברו, כעמוד אורה המופיע מרושם ברק זהרו גם אחרי העלמו, עד שתתחדש לפי מהלך החיים רשימה חדשה לרוממות הנפש, המתאמת עם העונג והמנוחה. אז תתענג על ד', בהודות והלל.

נרצה. קיבוץ הרשימות הכלליות והפרטיות, הטבעיות והשפלות, ההכרחיות והמתרחבות, כשהן נערכות יפה, בחירות הנעים הנקדש והנערץ, פועל הוא על כלל האומה, ועל כל אחד מאישיה, אותה הפעולה של קביעות טבע רצוי, מבלי להיות צריך להיות פועל מתחזק ומתעודד, כ"א נפעל הוא כבר בטבע נפשו העדינה להיות כל חושיו וכחותיו הולכים לחפץ היותר נשגב, הנשפע משפע ההכרה של אדון כל המעשים צור ישראל ב"ה, עד שהוא לא רק רוצה בדרך ד', כ"א הוא נרצה, נפעל גם מבלי כל תחבולה מצדו. כשכבר עמד על עומק האופי של הנשמה הישראלית, וידע את כח ההזרחה התורנית, איך שהיא תולדה נמשכת מטבע הנפש הכללית, וטבע הנפש הפרטית, איננו ענין אחר כ"א להיות חושקת מצד חירותה להיות נאגדת ונכללת עם הנטיה הכללית, השואפת לאור ד' וטובו על עמו ונחלתו, ועל כל מעשיו שברא בחסדו לטובה ולברכה. זאת היא המגמה של החירות המאוששת ביסודותיה הנצחיות, בדבר אלהינו אשר יקום לעולם, וזה פריה, כי רוצה ד' בעמו, יפאר ענוים בישועה.